

С. Карпиз
Ш 19
Кар. 800 - 8

ШАМАНЛАНЫ МЕДИХА

АНА ХАМАН ДА
БОЛСУН

Шаманлани Медиха

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ ИЗДАТЕЛЬСТВОНУ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК — 1968

Шар/2
ш 19

Художник И. И. ХАРСЕКИН

Кар. 800 - 1

СЕРБИЈСКА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
У Београду
СРБИЈА

КАЗИМНИ МАМУРАШЧЫГЪЫ

Бир кюн Казим кеси джангыз, ойнай-ойнай, чегетни теренине кириб кетди. Ариу чакъгъан къызыл, сары, кёк гокка хансланы джыйыб джоппу этди. „Мен анамы бир къууандырайым, Зубайчыкъгъа да берирме, ол меннге къолчукъларын узатыб уккаш этер“,—деб гитче эгешчигин да эркелетди. Алай эте иги кесек гокка ханс да джыйыб, ызына къайтханлай, бир тёнгекни юсюнде ары бла бери тёнгерей, ойнай тургъан бир джаныуарчыкъны кёрдю. Ол сейирсиниб аны таба атылды. Къадалыб джыйыб кюрешген гокка хансларын бир джанына силдеб, ол ариу затчыкъны сермеб къойнуна алды. Билген ариу сёзчюклерин да айтыб, башын сылады. Не джа-

ныуарчыкъ болгъанын а билмей, сейирсиниб джити-джити къарады. Ол болгъан эсин сейир жанчыкъгъа ийиб тургъанлай, бир джанындан бир уллу айю чыкъды. Казим аны кѳргенлей, ол къойнуна алыб тургъан къара джаныуарчыкъны ийиб къойду. Эсин ташламай, „энди бир къачалсам“ деген муратда бир джанына айланды. Алай а уллу айю аны, джашчыкъны, алай ийиб къояргъа унамай, эки аягъын да кѳлтюрюб джашчыкъ таба келе тура эди. Казим тамам къоркъуб не къарыуун да салыб ачы къычырыб, аллы айланган джанына къачды. Ол джерледе бир малчы малларын кюте айланганды. Ол сабий тауушну эшитгенинде, мыллыгын ары атханды.

Бир он атламдан кѳзчюклери да джаныб, ызына да дженгил-дженгил къарай, чабыб келген джашчыкъны кѳр-

дю. Эрлай джетиб кьойнуна кьысылгъан джашчыкъ аны бла бир тийреде джашагъан Ильясны джашы болгъанын таныды. Бир кесек замандан аны ызындан чабыб келген уллу айюню кьрюб, кьынындан джити бычагъын чыгъарды. Джашчыкъ джигит Умарны айю бла сермешгенин кьрюб турду. Ол Умарны кьарыулу, джигит адам болгъанын юйде кьб кере эшите эди, алай а кеси чырт кьрмеген эди. Энди уа Умар ол уллу айюню джерге сойландыргъанын кьрюб бек сейирсинди. Умар бычагъын айюню джюнюне сюртюб, джашчыкъгъа айланыб, чамланды:

— Кьремисе, сени кьылыкъсызлыгъынг амалтын муну ёлтюрюб кьойдум. Кесинг джангыз чегетде айланыргъа ким эркинлик бергенди? Джашчыкъ, терс болгъанын билиб, симсиреди. Башын энишге ийиб, бети кьызарыб, Умарны айтханына тынгылады. Алай а ол кьолуна алгъан джаныуарчыкъны не болгъанын билирге суюдю: — Да кел, не затны кьрген эсенг да бир барайыкъ, — деди Умар.

Барсала, биягъы балачыкъ дюккючню юсюнде ойнай тура.

— Да бу гитче мамурашчыкъды да, — деб, биягъы Умар андан да бек урушуб башлады.

— Ана айюню ёлтюрюб кьойдум, балачыкъ, сени ёксюз этдим, — деб, мамурашчыкъны кьойнуна кьысыб, башындан сылады, кьб ариу айтды. Джашчыкъ да асыры джазыкъсыннгандан джыламукълары агъыб, эринчиклери да кьалтырай, Умаргъа былай айтды:

— Мамурашчыкъны мен юйге элтсем, бизни хоншу джашчыкъларыбыз кьызчыкъларыбыз да анга иги кьарарла, не? — деб, Умарны кёзюне джити кьарады.

Умар джашчыкъны тамам кьыйналгъанын кьрюб:

— Ма муну да кьойнунга алыб, дженгил юйюгюзге бар. Джолда тохтама, ары-бери кьайтма, — деди.

Джашчыкъ ол айтханча этиб, чабханы тохтамагъанча, юйлерине келди. Орамлада сабийле Казим бир тюрлю затчыкъны алыб келгенин кьрюб, аны ызындан арбазгъа джыйылдыла.

Казим хапарны къалай болгъанын алагъа джарашдырыб айтды. Сора барысы да мамурашчыкъгъа къараргъа суюгенлерин билдирдиле. Ол кюнден башлаб сабийле айю балачыкъ бла шох болдула. Заманында аш-суу бериб, аны ойнатыб турдула. Ол да аругъан зат этмей, туюкю айючук болуб башлады.

Талай айдан а иги уллу айю болду.

Сабийле оноулашыб, кеслери ёсдюрген айюню элтиб заповедникге бердиле.

Х О Р Л А М

Бир кюн Рашид уянганында, анасы эртде огъунакъ туруб, кюнледен эсе ариу кийиниб айланганын эследи.

Джашчыкъ юренгенича, атасы джукълагъан юйге тебрегенинде, анасы иймеди:

— Тохта, Рашид. Атангы уятма, тюнене ишден кеч келгенди, энтда бир кесек джукъласын, сен а уянганынгдан ары, тур да меннге болуш.

Джашчыкъ эрлай кийиниб:

— Анам, не этейим?—деб анасыны къатына барды.

— Арбазгъа бар да гокка хансчыкъладан джоппу эт да кел,—деди анасы.

Биринчи джетген, ариу чакъгъан гокка хансланы къатына анасы кишини къоймагъанын Рашид иги биле

эди. Бюгюн берген эркинлигине бир кесек сейирсинген да этиб, кьууанчлы болуб, чабыб арбазгъа чыкъды. Кеси суюгенича, эм ариу гокка хансладан джоппу этиб, юйге алыб келди.

— Энди ма ол кьошунчукъгъа сал,—деди анасы.

Рашид кьошуннга суу да кьуюб гокка хансланы столгъа салыргъа баргъанында, бир ариу кьагъытха чырмалгъан затны кьорюб, аланы столгъа салыб, кьзчюклерин джандырыб, ол джылтырауукъ затха кьолчукъларын узатханлай, анасыны:

— Рашид, анга тийме,—деген тауушун эшитди. Ол атанга хазырлагъан саугъабызды. Атанг уянганлай, анга берликбиз.

— Анам, бюгюн папаланы Сегизинчи мартларымыды?—деди гитчечик.

— Огъай, бюгюн Тогъузунчу майды. Бизни барыбызны да уллу байрамыбызды.

— Сора меннге уа къайда саугъа?

— Сеннге, дагъыда сенича сабийлени барысынада, бюкюн дуняда эм уллу, эм сыйлы саугъа берилгенди.

— Къайдады да?

— Ма бюгюнню кюндю. Аты да Хорламды.

— Бюгюн уллу байрамды. Хар нени билирге суюген джашчыкъ дагъыда:

— Нек?—деб сорду.

— Джашчыкъ, сен бусагъатда кьоб затны ангылаялыкъ тюлсе. Алай а бир затны билирге керексе.

— Тогъузунчу май хар адамгъа: сеннге, меннге, бизнича бек кьблеге, саулай халкъгъа, багъалыды. Талай джылны мындан алда бизни джигит аскерчилерибиз немча фашистлени хорлагъандыла.

Джашчыкъ бла анасы алай ушакъ эте тургъанлай, атасы да уяныб, алагъа чыкъды.

— Сиз мени нек уятмагъансыз?—деди ол.

— Атдя, атдя, бюгюн уллу байрамды, Хорламны кюндю, билемисе сен аны?—деб Рашид атасына чабды.

— Биз бюгюн сеннге саугъа берликбиз,—деб къошду дагъыда.

Сора эрлай столда хазыр болуб тургъан саугъаны алыб атасына узатды.

Атасы къууанчлы джашчыкъны къолундан берген саугъасын алыб, Рашидни кёкге-кёкге ата:

— Сау болугъуз!—деди.

— Энди кеч этмейик, эрлай хазырланыб парадха барайыкъ,—деб анасы аш юйге чыкъды.

Барысы да ашаб, ичиб бошагъандан сора, атасы орденлерин такъды.

Рашид атасыны кёкюрегинде джим-джим джылтыргъан орденлени, медалланы кёрюб: „Атдя, быланы сеннге ким бергенди?—деб сорду.

— Рашид, быланы хапарлары уллуду, сен энтда бир кесек ёссенг, мен сеннге кёб хапарла айтырыкъма, болсунму?—деди атасы.

Рашид, ушатмаса да, атасыны айтханына „хо“ деб башын силкди. Рашидни кьолларында кьызыл, сары, кёк шарла, гитче байракъчыгъы, ючюсю да джасаныб эшикге чыкъдыла.

Орамда уа аныча джашчыкъла, кьызчыкъла кёб. Барысыда кьууанчлыдыла. Рашид атасыча кишилени кёрюб, аланы кёкюреклерине кёзчюклерин ийди. Анасы Рашидге:

— Ма ол кёкюреклеринде орденлери, медаллары болгъан кишиле бек джигитледиле. Аланы ёмюрде бир зат кьоркьуталлыкъ тюлдю. Ала ол саугъаланы джауланыхорлагъанлары ючюн алгъандыла,—деди.

— Мен да джигит боллукъма, мен да орден аллыкъма да, анам?—деди джашчыкъ.

— Джашчыкъ, джаным, ма сиз хаманда бюгюнча кьууанчлы джашар ючюн, сизни аталарыгъыз, тамада кьарнашларыгъыз тулпарлача кьазауат этгендиле. Энди сиз ала кёрген кьыйынлыкъны сынарыкъ тюлсюз.

— Орден а уллу болуб иги окъусанг, иги ишлесенг, иги адам болсанг, сен да аллыкъса,—деб, кюле-кюле, парадха кьошулдула.

ЛЮАЗА БЛА БОРЯНЫ КЪАНАТЛЫЛАРЫ

Элни эм ариу орамында Люаза бла Боря деб бир джашчыкъ бла къызчыкъ джашайдыла. Аланы юлери алы бла Адиш суучукъ барады. Ол суучукъну эки джаны бла бусакъ терекле ёседиле. Люаза бла Боря кюн сайын ол суучукъну къатында ойнайдыла. Ала алай бош ойнамайдыла. Экиси да къанатлыларына къарайдыла. Боряны бабушлары, бабуш балачыкълары барды. Люазаны уа тауукъчукълары бла джуджекчиклери. Бабушла ариу суучукъда джюзедиле.

Бир кюн джукъ да билмей тургъанлай, кёк кюкюреб, джангур джауб башлады.

Гитче балачыкъла аналарыны къанатларыны тубюне кирирге кюрешедиле. Алай а барысы да сыйынмайдыла.

Бир кесекден джангур тохтаб кюн тийди. Алай а сабийле да, аланы шохлары да бек джибиген эдиле.

Ол гитче къанатлычыкъланы асыры джазыкъсыннгандан джашчыкъ бла къызчыкъ кеслерини суу болгъанларына алай эс бёлмедиле.

Бабушлагъа къарасала, алагъа джангур джаумагъанча, керпеслениб айланадыла. Ол джазыкъ тауукъла, джюджекле, бабуш балачыкъла субба-суу болуб къанатчыкъларын да салындырыб турадыла. Аланы абзырагъанларын билиб сабийле сагъышлы болдула. „Барыбыз да джангурну тубюнде бирге къалгъанбыз сора, была айырылыб былай суу нек боладыла?—деб мыдахланыб къарайдыла.

Сора экиси да юлерине атылыб барыб пальтоларын алыб келиб, джоппу джыйылыб тургъан къанатлыланы юслерине атдыла.

—Балачыкълагъа нек атасыз пальтоларыгъызны? Кесигиз да былай нек джибигенсиз?—деб джашчыкъ бла

къызчыкъгъа аналары бек урушдула. Сабийчикле джылаб:—Майна джюджекчикле бла бабушчукъла къаллайчыкъла болуб къалгъандыла,—деб кѣргюздюле.

— Да джангур джауса, суу болмай не боллукъдула. Джауа тебрегенлей, аланы да орунларына джыйыб, кесигиз да юйге кирсегиз а,—деди Боряны анасы.

— Да бабушла нек болмагъандыла суу сора?—деб, джашчыкъ бла къызчыкъ бирден сордула.

— Бабушла сууда джюзюб айлансала да, не къаты джангурну тубюнде къалсала да чырт джибимейдиле,—деди Марзий.

— Нек?—деб, къара кѣзчюкле дженгил джандыла.

— Аланы тюклери джаулудула, ол себебден суу джабышмайды, юслерине тюшгенликге суу саркъады да, агъады да кетеди. Тауукъланы уа алай тюлдю. Тюклеринде джаулары джокъду да эрлай джибийдиле да къаладыла.

— Да сора тауукъларыбызгъа да, джюджекчикле-рибизге да джау джагъайыкъ,—деди Люаза.

Шаманова Медиха Хызыровна

ПУСТЬ ВСЕГДА БУДЕТ МАМА

Рассказы для детей
дошкольного и младшего школьного
возраста

На карачаевском языке

Редактор Н. М. Кагисва.
Художественный редактор М. П. Бертник
Технический редактор Г. М. Хомякова
Корректор Е. Е. Алакаева

Сдано в набор 14-XI-1967 г. Подписано в печать 2-III-1968 г.
Формат 84x108¹/₁₆. Физ.п. л. 1,25. Усл. п. л. 2,05. Уч.-изд. л. 2,73.
Заказ № 5536. Тираж 2000 экз. Цена 19 коп.

Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства.
Карачаево-Черкесская областная типография,
г. Черкесск, ул. Первомайская, 47.

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ ИЗДАТЕЛЬСТВОНУ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМЮ
ЧЕРКЕССҚ—1968